

D · N

28/7 1953

Principiellt för, praktiskt mot Socialdemokraterna och folk- omröstningen

Vid läsningen av radiodebatten om folkomröstning för en vecka sedan och den efterföljande pressdiskussionen är det framför allt en slutsats man drar: det är svårt att gå mot ökat direkt inflytande för folket. De som är rädda för detta inflytande undviker i regel ett öppet erkänna sin rädsla, sitt motstånd. De talar — åtminstone då de skriver eller håller förberedda anföranden — med en allmän välvilja om folkomröstning; deras ovilja mot den kommer fram i försöken att begränsa reformen till ett minimum, i uttryck för oro och kritik som fällt i hastigheten och inte rymmer med den positiva hållningen i principiella deklamationer. Det gäller, anser man uppenbarligen, att inte irritera väljarna genom ett avslag och att samtidigt under älskvärda gester hindra en demokratisk reform av verklig betydelse. I pressen har denna dubbelhet framträtt särskilt tydligt. En av radiodebattörerna, som ivrigt förkunnade den beslutande folkomröstningens farlighet, har rent av framställt som entusiast för folkomröstning "i allmänhet". I en rad tidningar prisas folket och folkomröstningen — samtidigt som man bitert angriper reformförslagets anhängare och letar fram alla rimliga och orimliga argument mot dem. Tror man verkligen att väljarna är för enfaldiga eller oupplysta för att observera dessa av oron inspirerade konstgrepp?

Enligt motiveringen till den socialdemokratiska programpunkt som kräver folkomröstning — och ingen förnekar att här avses beslutande folkomröstning — "är detta institut ett nödvändigt komplement till

det representativa systemet hos ett folk som vill leva under full självstyrelse". Ty, heter det vidare, "det representativa systemet . . . ger hur demokratiskt det må vara utvecklat inte alltid full säkerhet för att den uppfattning folkets flertal hyser angående en viss betydelsefull riksangelägenhet blir avgörande".

Det är klara ord. Hur kommer man ifrån dem? Först och främst genom uttalanden som i realiteten går stück i stäv mot programmet. Det är inte alls önskvärdt att folkmeningen blir avgörande, det är de långa fransernas korta mening. I radiodebatten talade de socialdemokratiska representanterna — vilka inte kom från regeringen, ty den ville inte vara med — om att folket kunde bestämmas av "primitiva instinkter", att "mannen från gatan" var riskabel att släppa fram, att väljarna kunde bli offer för "psykosor", att riksdagen var "ett slags filter, vilket menige mans ofta affektbetonade inställning måste passera". För de äldre är alla dessa uttryck välbekanta. De användes av högers ledare för fyrtio år sedan mot allmän rösträtt, mot lika kommunal rösträtt, mot kvinnorösträtt. Hr Hallén kunde med en liten ändring ("riksdagen" i stället för "första kammaren") ha citerat högerledaren Tryggers ord den 8 juni 1918: "Låt vara att vågorna gå aldrig så högt på dagsopinionens uppagerade hav, första kammarens författningens plikt är dock att

stå emot icke blott stänk av deras skum, utan även styrkan i deras svall." Och det kunde ha tillagts att den maktställning för högern i första kammaren som Trygger försvarade måste uppges sex månader senare.

Socialdemokratin har alltså kommit därefter att det ter sig helt naturligt att ironisera över folkets "primitiva instinkter" och "mannen från gatan" — tänk om man sagt sådana saker då partiet slogs för den allmänna och lika rösträtten. Och till detta "argument" mot folkomröstning — väl avpassat för den svenska riksdagens intelligensaristokrati — kommer ett annat, närliggande. Det vore att "smita från ansvaret" om folket fick besluta, skrivs i den socialdemokratiska pressen. Riksdagsmännen är för modiga, för räkryggade för att skjuta från sig avgörandet. Hur har man panna att skriva ned sådant? Som om de riksdagsmän som följer sitt parti tog något ansvar i rimlig mening, löpte några risker. Det händer inte att en riksdagsman, uppsatt på valbar plats av sitt parti, faller igenom på grund av väljarnas strykningar — risken är lika med noll. Däremot händer det alltför ofta att frågor avgörs i kamrarna med några få röster och en mängd ledamöter frånvarande — men det är kanske ansvar enligt dessa skribenters fraseologi.

Man faller slutligen tillbaka på att den rådgivande — konsultativa — folkomröstningen dock skall utvidgas. Denna form av folkomröstning, som inte ger väljarna beslutanderätt, utan blott tar dem till råds, är en kuriositet som infördes i Sverige uteslutande för att råd-

da det dåvarande liberala partiet från klyvning; väljarna skulle få rätt att tala om sin mening rörande rusdrycksförbudet, och därmed skulle konflikten inom liberalismen för tillfället skjutas åt sidan. Som regelmässigt använt institut är denna form av omröstning ett oting, och det är naturligt att den bara använts en enda gång. Det fina med den enligt socialdemokratin är emellertid att riksdagen kan underkänna den vid en omröstning uttryckta folkviljan. För att folket skall få sin vilja fram bör krävas, har det sagts i radiodebatten och i pressen, att röstfrekvensen vid omröstningen är stor och majoriteten betydande; man har rent av talat om två tredjedels majoritet. Så skulle alltså av folket fordras en kvalificerad majoritet, medan en tanke på kvalificerad majoritet i riksdagen för alla skulle te sig befängd. Skall man våga att vidhålla denna grundsats? Skall exempelvis en rådgivande folkomröstning som ger flertal för en beslutande folkomröstning åsidosättas av riksdagen? Skall socialdemokratin vid en dylik rådgivande folkomröstning uppmana väljarna att rösta mot en utvidgning av folkets inflytande?

Nu finns det socialdemokrater — det framgick också av radiodebatten — som helt enkelt säger: Vi har makten i riksdagen och vi vill inte riskera nederlag vid folkomröstningar. Det är ett slags dyster ärlighet över den ståndpunkten. Är det inte så, fortsätter man, att oppositionspartiernas intresse för folkomröstningen stimulerats av att de är i minoritet? Förvisso är det riktigt att upprättandet av en ny instans för beslutandet ter sig mera smakligt för de från makten utestängda än för de maktägande och att frontlinjen i folkomröstningsfrågan alltså till en viss grad är betingad av rena makt-synpunkter.

Men vid en sådan självklarhet kan inte debatten stanna. Tvärtom, det är efter detta elementära konstaterande som den sakliga diskussionen kan börja. Folkomröstningens värde för demokratin, oberoende av alla partisynpunkter, är vad saken gäller.